

HAYOT DAVOMIDA TA'LIM OLIH: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Xaydarov Sherzodbek Xomidovich

*Jizzax viloyati Xalq Ta'limi Xodimlarini
Qayta Tayyorlash va ularning malakasini oshirish
hududiy markazi o'qituvchisi, O'zbekiston*

OILADA O'SMIRLARNI HAYOTGA TAYYORLASHNING PSIXOLOGIK IMKONIYATLARI

Annotatsiya: O' smir yoshidagi o'g'il-qizlarni oilaviy hayotga tayyorlashning psixologik imkoniyatlari, zamonaviy oilaning muhim vazifalari misolida yoritib o'tilgan. Oilaviy munosabatlarning mustahkam bo'lishida yoshlarni oilaga tayyorlash muhim masalalardan ekanligi keng qamrovda ta'kidlab o'tilgan.

Kalit so'zlar: Oilaning vazifalari, iqtisodiy, reproduktiv, kommunikativ, rekreativ va filitsitologik va boshqalar.

Yoshlarni oilaviy hayotga psixologik tayyorlashda psixologik bilimning ahamiyati ayniqsa bugungi tezkor dunyoda yanada muhim masala ekanligi tushunilmoqda. Hozirgi kunda oilaning muqaddasligi hamda nikoh mas'uliyati bo'yicha turmush qurayotgan yoshlarning bilim va tushunchalarini boyitishga alohida e'tibor qaratilmoqda;

Xususan, oila qurish har bir inson hayotida ulkan hodisa ekanligi, bu masala shaxsiy, xususiy doiradan chiqib, ijtimoiy ahamiyat kasb etishi tushuntirilayapti. Ikkinchidan, voyaga etayotgan o'smirlar, avvalo, qizlarimiz ongida oila mas'uliyati, ularni turmush qurishga tayyorlash bo'yicha muayyan ishlar olib borilmoqda.

Uchinchidan, yosh oilalarning huquqiy savodxonligini tubdan yaxshilash, oilada bolaning qonuniy huquq va manfaatlarini himoyasi bo'yicha tadbirlar tashkil qilinmoqda.

Oila hayotning abadiyligi, avlodlar sogʻligi va davomiyligini taʼminlaydigan, milliy anʼana va urf-odatlarimizni kelgusi avlodlarga qoldiradigan, shu bilan birga kelajak avlod qanday boʻlib kamol topishiga bevosita taʼsir koʻrsatadigan tarbiya oʻchogʻi hisoblanar ekan yoshlarni oilaga psixologik tayyorlash toʻgʻrisida gapirish maqsadga muvofiqdir.

Maʼlumki, har bir oila ijtimoiy tizim sturuktura sifatida jamiyat oldida maʼlum bir funksiyalarni bajaradi.

Oilaning ijtimoiy-funksiyalari haqida gapirganda bir tomondan jamiyatning oilaga taʼsirini, ikkinchi tomondan esa, umumiy-ijtimoiy tizimda oilaning oʻrnini, oilaning hal qiladigan ijtimoiy-funksiyalarini hisobga olish lozim.

Barcha oldingi jamiyatlarda oila quyidagi asosiy funksiyalarni bajargan: iqtisodiy, reproduktiv, tarbiyaviy, rekreativ, kommunikativ, regulyativ (boshqaruv).

Bu haqda sharq allomalari: Abu Nosir Farobiy, Yusuf Hos Hojib, Ibn Sino, Amir Temur, Alisher Navoiy, Ahmad Donish va boshqalar oʻz asarlarida yozib qoldirganlar.

Albatta, bu sanab oʻtilganlar hozirgi zamon oilasini asosiy funksiyalarining yagona klassifikatsiyasini tashkil eta olmaydi. Chunki, ayrim manbaalarda: naslni davom ettirish, tarbiyaviy, hoʻjalik va oʻzaro yordam kabi funksiyalar hozirgi zamon oilasining muhim funksiyalari sifatida koʻrsatib oʻtilgan, sotsiolog olimlar (U.M.Sverdlov, V.A.Ryasensov, V.P.Klyuchnikov) esa inson zotini davom ettirish, bolalarni tarbiyalash va xoʻjalik funksiyalarini farqlaydi;

S.D.Laptenok xoʻjalik-maishiy, aholi sonini qayta tiklash, tarbiyaviy va oila aʼzolari dam olishi-hordiq chiqarishini tashkil etish;

N.G.Yurkevich-maʼnaviy muloqot, seksual, bolalarni dunyoga keltirish, tarbiya jarayonidagi hamkorlik, uy xoʻjaligini yuritish uchun zarur vositalarni taʼminlash, dam olishni tashkil qilish, oʻzaro moddiy va maʼnaviy qoʻllab-quvvatlash;

A.G.Xarchev-aholi sonini qayta tiklash, ijtimoiylashuv, xoʻjalikG isteʼmol va dam olishni tashkil qilish kabilarni farqlaydi. Mana, yuqoridagilardan koʻrinib turibdiki, qator oilashunos mutaxassislar tomonidan oilaning asosiy funksiyalari turlicha klassifikatsiya qilinmoqda. Bu oʻrinda oila funksiyalarini shunchaki sanab oʻtish emas, balki ularni, bir tomondan, odamlarning moddiy, xoʻjalik-maishiy va ikkinchi tomondan, emotsional va ijtimoiy-psixologik ehtiyojlarini qondiruvchi funksiyalarga farqlash muhim.

Shuni ham aytib oʻtish joizki, hozirgi zamon oilasida emotsional va ijtimoiy-psixologik jarayonlarni qondirish funksiyasining ahamiyati ortib bormoqda. Hatto sof moddiy xarakterga ega boʻlgan funksiyalarda ham hissiylik koʻproq tus olib bormoqda.

Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida hozirgi zamon oilasining asosiy funksiyalari qatorida quyidagilarni sanab oʻtish mumkin iqtisodiy,

reproduktiv, tarbiyaviy, rekreativ, kommunikativ, regulativ, boshqaruv kabilar.

Bolaning xarakterini, tabiati va dunyoqarashini belgilaydigan ma'naviy mezon va qarashlar – yaxshilik va ezgulika, olijanoblik va mehr-oqibat, or-nomus va andisha kabi muqaddas tushunchalarning poydevori oila sharoitida qaror topishi tabiiydir. Shuning uchun ham aynan oila muhitida paydo bo'ladigan ota-onaga hurmat, ularning oldidagi umrbod qarzdorlik burchini chuqur anglash har qaysi insonga xos bo'lgan odamiylik fazilatlar va oilaviy munosabatlarning negizini, oilaning ma'naviy olamini tashkil etadi.

Aqli raso har qaysi inson yaxshi anglyadiki, bu yorug' dunyoda hayot bor ekan, oila bor. Oila bor ekan, farzand deb atalmish bebaho ne'mat bor. Farzand bor ekan, odamzot hamisha ezgu orzu va intilishlar bilan yashaydi". O'smirlik davri insonni bolalikdan – yoshlikka o'tuvchi va o'z navbatida boshqa davrlardan o'zining nisbatan keskinroq, murakkabroq kechishi bilan farqlanib turuvchi davrdir. Bu davr taxminan bolalarning 5–8-sinflarda o'qish paytlariga to'g'ri keladi va 11–12 yoshdan 14–15 yoshgacha bo'lgan davr oralig'ida kechadi. Ayrim bolalarda bu davr 1–2 yil ertaroq yoki kechroq kuzatilishi ham mumkin.

O' smirlarni oilaviy hayotga tayyorlashning psixologik imkoniyatlari bugungi kunning dolzarb muammolaridandir. Oilaviy munosabatlarning shaxs shakllanishiga beqiyos ta'sirini anglagan holda yoshlarni oilaviy xayotga tayyorlash masalasi ham o'zining muhim masala ekanligi bilan ajralib turadi.

Kuzatishlardan ma'lum bo'ladiki, oila qurgan ayrim yoshlarning oilaviy hayotga tayyor emasliklari, o'zaro munosabatlarida kelishmovchilik, bir-birini hurmat qilmaslik, jiddiy mas'uliyat hissining etishmasligi, engil-yelpi hayot kechirishga o'rganib qolish, turli fiziologik va psixologik xususiyatlarini yaxshi bilmaslik xolatlari ko'rinadi. Demak, yoshlarni oila munosabatlariga psixologik tayyorlashda ushbu jihatlarga e'tiborni qaratish zarurati yuzaga keladi: O'quv yurtlarida yoshlarga fanlarini o'qitish bilan barobarida, o'zaro munosabatlarda ahloqiy munosabatlarni to'g'ri shakllantirish va to'g'ri yo'lga qo'yishni o'rgatish;

Ularga yuksak insoniy his tuyg'ularni anglash va qadrlashni o'rgatish;

Yoshlarda ijtimoiy, huquqiy, biologik, ma'naviy jihatdan bilimdon bo'lishlariga oid ilmiy tushunchalar va haqqoniy tasavvurlarni hosil qilish;

Yigit va qizlarni jismoniy baquvvat, sog'lom, yuqori madaniyatli, barqaror qadriyatli, xulq-atvorli, irodali shaxs sifatida shakllanishiga yordam berish;

Oilaning yuksak qadriyat ekanligini anglashga, oilada o'zaro burchni yuqori qadrlashga o'rgatish. Sog'lom oila vujudga kelishi uchun, eng avvalo, jamiyat va davlat qayg'urishi, shunga zamin yaratib berishi lozim. Shundagina mustahkam oila dunyoga keladi. Oila sog'lom bo'lsa, jamiyat sog'lom, mamlakat qudratli, yurt tinch-osoyishta bo'ladi.

Adabiyotlar

1. Karabanova O.A. Psixologiya semeynix otnosheniy i osnovi semeynogo konsultirovaniya: Ucheb. pos. – M.: "Gardariki", 2005. – 320 s.

2. Karimova V. Oila psixologiyasi: Pedagogika oliy o' quv yurtlari talabalari uchun darslik. – T.: “Fan va texnologiya”, 2008. – 152 b.
3. Osipova A.A. Obshaya psixokorreksiya. -M.: “SFERA”, 2002.- 510 s.
4. G‘ayibova N.A. Sibling maqomi va uning o‘ smir shaxslararo munosabatlariga ta’siri. Monografiya. – T.: “Ilm-ziyo-zakovat”, 2020. – 114 b.
5. Shnayder L.B. Semeynaya psixologiya: Uchebnoe posobie dlya vuzov.2-ye izd. -M.: “Akademicheskiy proekt”, 2006. – 768 s.